

Böyük Qayıdışın Yol xəritəsi

Azərbaycan ərazisinin 20 faizi 30 ilə yaxın bir dövrdə işğala məruz qalması nəticəsində 900-dək yaşayış məntəqəmiz tamamilə dağıdılıb, 1 milyon hektardan çox torpaq kənd təsərrüfatı dövrüyəsindən çıxarılıb, yüzlərlə mədəni irs obyekti məhv edilib. Ölkəmizin ərazi bütövlüyü 2020-ci ildə hərbi yolla azad edildikdən sonra qarşıda duran əsas məsələ erməni faşizminin yerlə bir etdiyi yaşayış sahələrinin tezliklə bərpası və ölkə həyatına tam inteqrasiyası, doğma torpaqlarından didərgin düşmüş azərbaycanlıların qayıdışı və nəhayət, dayanıqlı icmaların yaradılması qarşıya mühüm vəzifə kimi qoyulub.

Dünya təcrübəsi də nəzərə alınmaqla, hazırda düşməndən təmizlənən ərazilərin bərpası prosesi uğurla həyata keçirilir. Bütün layihələr müəyyən ardıcılıqla, sistemli şəkildə həll edilir. Torpaqlar minalardan və partlamamış sursatlardan təmizlənir, dövlət sərhədi üzrə nəzarətin təşkili, dövlət qurumlarının fəaliyyətinin bərpası gerçəkləşdirilir. Baza infrastrukturunun yaradılması məsələləri - magistral nəqliyyat və mühəndis kommunikasiyalarının, meliorasiya sistemlərinin baş qurğularının tikintisi reallaşdırılır. Yaşayış evləri, təhsil və səhiyyə müəssisələri, mədəni-məişət xidməti obyektlərinin tikilməsi də diqqətdə saxlanılır.

Bu gün azad olunan ərazilərimizdə yaşayış məntəqələrinin və infrastrukturunun bərpasının daha da sürətləndirilməsi, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının dayanıqlı inkişafı, milli iqtisadiyyata sürətli inteqrasiyası və bu torpaqlara Böyük Qayıdışın təmin edilməsi dövlətimizin prioritet istiqamətidir. Prezident İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında 16 noyabr 2022-ci il tarixli sərəncamı da bunun bariz ifadəsidir.

Xatırladaq ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının bərpasına başlanan vaxtdan ötən iki il ərzində bu bölgədə genişmiqyaslı tikinti, bərpa-quruculuq tədbirləri həyata keçirilib. Belə ki, işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərin ümumi planının qısa müddət ərzində hazırlanması Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi tərəfindən reallaşdırılıb. Ağdam və bir çox digər şəhər və kəndlərin Baş planlarının hazırlanması artıq başa çatdırılıb. Baş planların hazırlanması zamanı müasir "ağıllı şəhər" yanaşmaları, "yaşıl enerji" və təmiz ətraf mühit, sənaye və kənd təsərrüfatının kompleks inkişafı, turizm potensialının geniş reallaşdırılması və digər bu kimi məsələlər prioritet götürülüb. Bütün bu layihələrin böyük bir hissəsi artıq əməli fəaliyyətdə gerçəkləşdirilib.

Dövlətimizin başçısının "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında sərəncamında bu barədə deyilir: "Azərbaycan Respublikası öz torpaqlarını azad etməklə tarixi inkişafının irimiqyaslı bərpə-quruculuq layihələri ilə səciyyələnən, dayanıqlı sülhə, tərəqqiyə əsaslanan və bir çox ölkələr üçün nümunə olan yeni mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Vətən müharibəsindən ötən müddət ərzində işğaldan azad olunmuş ərazilərin minalardan və partlamamış hərbi sursatdan təmizlənməsi, müasir yaşayış, istehsal və xidmət infrastrukturunun qurulması, iqtisadi fəaliyyətin, o cümlədən nəqliyyat-kommunikasiya xətlərinin bərpası, xüsusilə Zəngəzur dəhlizinin açılması istiqamətində mühüm işlər görülmüşdür".

Sərəncamda, eyni zamanda, həyata keçirilən məqsədyönlü və genişmiqyaslı layihələrin Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının sürətlə dirçəlməsinə, əhalinin dayanıqlı məskunlaşmasına və davamlı iqtisadi aktivliyinin reallaşdırılmasına xidmət etdiyi, habelə həmin ərazilərin yüksək inkişaf etmiş regiona çevrilməsi üçün sağlam bünövrə yaratdığı bildirilir.

Azərbaycan Prezidentinin haqqında bəhs edilən sərəncamı ilə

təsdiqlənən "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" da bundan sonra bərpa prosesi ilə bağlı qarşıda duran vəzifələrin daha səmərəli şəkildə icrasına yönələn bir yol xəritəsidir.

Dövlət Proqramı işğaldan azad edilmiş ərazilərə Böyük Qayıdışla bağlı təsbit olunmuş 2 məqsəd daşıyır. Bunlardan biri əhalinin dayanıqlı məskunlaşması, digəri isə ərazilərin iqtisadi fəaliyyətə reinteqrasiyası çərçivəsində müəyyənləşdirilməsidir.

səmərəli idarəedilməsi mexanizminin təşkil olunması və bölgədə regional ixtisaslaşmanın artırılması məqsədilə tədbirlərin icrasını əhatə edəcək.

Proqramda bildirilir ki, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi canlanmanın reallaşdırılması üçün əsas məqsəd göstəricisi postmünaqişə dövründə ərazilərin iqtisadi cəhətdən özü-özünü təmin edən regiona çevrilməsidir. Ərazilərdə sahibkarlığın inkişafı, əlverişli biznes mühitinin yaradılması, habelə innovativ texnologiyaların tətbiqinin stimullaşdırılması üçün güzəştli kreditlərin verilməsi, təşviqat işlərinin aparılması və digər maliyyə dəstəyi tədbirlərinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında kiçik və orta sahibkarlığın rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılması nəticəsində yeni istehsal, emal və xidmət sahələri üzrə müəssisələrin işə salınması və iş yerlərinin açılması həmin ərazilərin bərpasına, habelə sosial-iqtisadi inkişafına töhfə verəcək.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası zamanı torpağın minalardan və partlamamış hərbi sursatdan təmizlənməsi prosesinin müddətinin proqnozlaşdırılan vaxtdan çox davam etməsi Dövlət Proqramının əsas prioritetlərinin həyata keçirilməsi ilə bağlı çətinliklər yarada bilər. Buna görə də digər dövlətlərin, beynəlxalq hökumət və qeyri-hökumət təşkilatlarının minalardan və partlamamış hərbi sursatdan, həmçinin digər partlayıcı qalıqlardan təmizlənməsi üzrə qabaqcıl dünya təcrübəsindən istifadə olunması və mümkün əməkdaşlıq imkanları nəzərdən keçiriləcək.

Dövlət Proqramının icrası prosesində yarana biləcək digər risklər tədbirlərin həyata keçirilməsi, xüsusilə müxtəlif sahələri əhatə edən layihələrin maliyyə tutumluluğunun dəqiqliyi, eləcə də müvafiq kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri üzrə nəticələrin uyğunlaşdırılması ilə bağlıdır. Ərazilərin bərpası və dayanıqlı inkişafı çərçivəsində qarşıya qoyulmuş hədəflərə nail olunması və adıçəkilən proqramın icrasının optimallaşdırılması məqsədilə 5 illik dövrü əhatə edən Tədbirlər Planı, əldə edilən nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi üzrə nəticə indikatorlarının müəyyənləşdirilməsini, müvafiq tədbirlərin reallaşdırılmasına nəzarətin daha səmərəli təşkilini nəzərdə tutur.

Vaqif BAYRAMOV,
"Xalq qəzeti"